

кінцевому підсумку суб'єктивної сторони складу корупційного кримінального правопорушення як юридичної конструкції внутрішнього ставлення особи до вчинюваного діяння.

Людину, що бере участь у соціальних і правових відносинах та характеризується свідомим ставленням до вчинків, формують процеси діяльності та спілкування. Розвиток особи є процесом її соціалізації за допомогою внутрішніх та зовнішніх процесів. Щоб бути соціально адаптованою, людина має постійно проявляти продуктивну активність, коригуючи свою поведінку, дії, вчинки.

Вознюк Андрій Андрійович,

завідувач наукової лабораторії з проблем протидії злочинності ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;

Нєбитов Андрій Анатолійович,

начальник Головного управління Національної поліції в Київській області, доктор юридичних наук, доцент

СЛУЖБОВІ ТА КОРУПЦІЙНІ ЗЛОЧИНИ Й ПРОСТУПКИ В ПРОЄКТІ НОВОГО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ: ДЕЯКІ ЗАСТЕРЕЖЕННЯ

Важливою віхою розвитку сучасного українського кримінального права є розробка проєкту нового закону про кримінальну відповідальність України (далі – проєкт), який має прийти на зміну КК України 2001 р.

Нещодавно робоча група з реформи кримінального права завершила підготовку окремих розділів Особливої частини, серед яких службові та корупційні злочини і проступки.

Безумовно, варто позитивно оцінити прагнення розробників проєкту щодо удосконалення кримінального законодавства, однак не можна оминати увагою окремі дискусійні положення цього документу. Адже новий закон про кримінальну відповідальність не просто передбачає створення нових складів кримінальних правопорушень, нових конструкцій кримінально-правових норм, нових підходів до заходів кримінально-правового характеру, але й матиме суттєвий вплив на зміну методик розслідування відповідних злочинів і кримінальних проступків.

По-перше, варто висловити декілька зауважень, які стосуються нового Кодексу в цілому.

Чи варто вводити нове поняття «проступок»? Адже з прийняттям КПК України в низці нормативно-правових актів йдеться про кримінальні проступки. Відтак, заміна терміну очевидно змусить вносити значну кількість змін до інших нормативно-правових актів.

Видається, що краще у цій ситуації залишити термін «кримінальний проступок».

У ст. 8.4.1. вказано про *орган правопорядку*, який по суті означає правоохоронний орган. Термін «правоохоронний орган» вживається в численних нормативно-правових актах, тож чи є вагомий підстави для його заміни? Термін «орган правопорядку» згадується в ст. 131-1 Конституції України, причому один раз. Натомість термін «правоохоронні органи» вживається в нормативно-правових актах, напевно, тисячі разів.

Відповідно до п. 41 ст. 1.3.1. проекту орган правопорядку – орган прокуратури, Національної поліції, Національної гвардії України, Служби безпеки України, Державного бюро розслідувань, Бюро економічної безпеки України, Національного антикорупційного бюро України, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, інший орган, який відповідно до Кримінального процесуального кодексу України здійснює слідчі та/або розшукові дії. Як бачимо, перелік таких органів суттєво обмежений наявністю повноважень відповідно до КПК України здійснювати слідчі та/або розшукові дії. У КПК України вживаються терміни «слідчі (розшукові) дії» та «негласні слідчі (розшукові) дії» і відсутні «слідчі дії» та «розшукові дії». Тож вказані терміни в проекті та КПК України потребують узгодження. Крім того, чи може слідчі та/або розшукові дії здійснювати орган? Положення КПК України дають підстави стверджувати, що проводити слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії уповноважені слідчі (ч. 2 ст. 40), дізнавачі (ч. 2 ст. 40-1), оперативні підрозділи (ч. 1 ст. 41), а не певний орган. Очевидно, що до органів правопорядку не будуть належати органи державної лісової охорони, рибоохорони, військовослужбовці Національної гвардії тощо. Чи правильно це?

Окремі зауваження можна висловити з приводу застосування термінів «*насильство*» та «*погроза*». Загальноприйнятим є співвідношення цих термінів як цілого і частини. Водночас погроза є лише одним із різновидів насильства. У зарубіжному кримінальному законодавстві криміналізовано не лише такі форми психічного насильства як погрози, але й образи чи переслідування (наприклад, представників влади чи державних службовців). Самі ж автори проекту визначають насильство у п. 31 ст. 1.3.1. виключно як фізичне (насильство – фізичний вплив на іншу людину, зокрема шляхом нанесення удару, побоїв, застосування акустичних, світлових, термічних чи хімічних факторів або обмеження її особистої свободи). Тому, наскільки коректним є запропоноване авторами проекту співвідношення цих термінів, питання відкрите. Видається доцільним уточнити, що йдеться саме про фізичне насильство.

По-друге, у ст. 8.5.6. проекту (Прийняття пропозиції неправомірної вигоди, її одержання від іншої особи або прохання її надати) розробники проекту чомусь прирівняли за ступенем суспільної небезпеки *вимагання неправомірної вигоди* до її одержання, прохання

її надати і навіть прийняття пропозиції неправомірної вигоди і віднесли усі вищезазначені діяння до злочинів 3 ступеня. Однак чи можна спростувати твердження про те, що вимогання неправомірної вигоди значно небезпечніше, ніж прийняття пропозиції неправомірної вигоди? Видається, що за відносно рівних умов особа, яка вимагає неправомірну вигоду, є більш небезпечною, ніж та, яка лише погодилася її прийняти, чи навіть прийняла.

По-третє, не позбавлена дискусійних моментів і ст. 8.5.9. проєкту (Незаконне збагачення), відповідно до якої особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, яка набула активи, вартість яких більше ніж на тридцять п'ять тисяч розрахункових одиниць перевищує її законні доходи, – вчинила злочин 3 ступеня. Видається, що конструкцію статті сформульовано так, що *без додаткових правових механізмів¹ довести склад злочину буде неможливо* у разі, якщо суб'єкт декларування, а також члени його сім'ї відмовляться надавати свідчення. Адже завжди буде існувати ризик того, що особа насправді, наприклад, придбала майно, однак не задекларувала його. Тобто як довести, що в діях суб'єкта декларування саме незаконне збагачення, а не недостовірне декларування на велику суму (ст. 8.6.4 проєкту)? Безумовно, в такій ситуації у діях особи вбачатиметься або незаконне збагачення, або недостовірне декларування на велику суму, однак без її свідчень чи свідчень членів її сім'ї встановити зазначений факт буде неможливо. Небездоганним є термін «набуття активів», про що неодноразово зазначали вчені [3; 4, с. 87–88; 5, с. 461].

По-четверте, не можна оминати увагою наявність дискусійних моментів, характерних і для попередніх редакцій норми про неподання декларації суб'єктом декларування. Суб'єкт декларування, який подав декларацію до передачі обвинувального акта в суд чи навіть після судового засідання, на практиці не завжди притягувався до кримінальної відповідальності, оскільки вважалося, що насправді він подав декларацію, однак з порушенням встановлених строків. Пропонується такий варіант розв'язання цієї проблеми: «Якщо особа

¹ Наприклад, для особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у законодавстві слід встановити чіткий обов'язок надавати інформацію щодо джерела походження активів, які їй належать на правах володіння, користування, розпорядження. За ненадання такої інформації слід передбачити:

а) заборону обіймати певну посаду (а тому така особа не може бути призначена або негайно звільняється);

б) механізм передачі таких активів в дохід держави.

Цей обов'язок слід закріпити в Законі України «Про запобігання корупції» від 4 жовтня 2014 року.

Необхідно удосконалити порядок укладання окремих цивільно-правових договорів. У разі набуття права власності варто передбачити обов'язок вказувати джерело за рахунок якого чи з якого були одержані грошові кошти [1, с. 56].

Як варіант, можна було б зобов'язати особу, уповноважену на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, пояснювати законність набуття нею активів і в інший спосіб. Це може бути обов'язковою умовою вступу її на посаду та перебування на ній [2, с. 72].

умисно не подає декларацію у встановлений строк, то її слід повідомити про неподання нею декларації та надати певний термін для її подання (наприклад 1 місяць з моменту повідомлення НАЗК). Після спливу зазначеного терміну, залежно від поведінки особи, її слід притягнути до адміністративної відповідальності (у випадку, якщо вона подала декларацію, однак це подання визнається несвочасним без поважних причин) або ж до кримінальної відповідальності (якщо вона навіть після зазначеного повідомлення НАЗК і додатково наданого строку не подала відповідну декларацію). Якщо у особи були поважні причини, то адміністративна та кримінальна відповідальність повинні виключатися за умови все ж подання декларації навіть після спливу обох строків. Якщо ж у особи не було поважних причин неподання декларації, однак вона подала її після спливу другого строку, то особу все ж слід притягувати до кримінальної відповідальності, однак враховувати факт подання декларації як обставину, що пом'якшує покарання» [1].

Список використаних джерел

1. Вознюк А., Титко А. Кримінально-правова модель протидії незаконному збагаченню в Україні. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2019. № 2(82). С.46–62.

2. Вознюк А. А. Обвинувачення не може ґрунтуватися на припущеннях як аргумент у визнанні неконституційною статті 368-2 Кримінального кодексу України. *Реформування кримінального провадження в Україні: кримінальні процесуальні та криміналістичні аспекти: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції присвяченої пам'яті професорів В. П. Бахіна, В. К. Лисиченка, І. Я. Фрідмана* (19 квітня 2019 р., м. Ірпінь). Ірпінь: Університет ДФС України, 2019. С. 70–75.

3. Костенко О. Щодо проектування закону про кримінальну відповідальність за «незаконне збагачення». *Голос України*. 2019. 26 березня. № 58.

4. Дудоров О. О., Вознюк А. А. Незаконне збагачення: у пошуках дієвої моделі кримінально-правової заборони. Ефективність кримінального законодавства: доктринальні, законотворчі та правозастосовні проблеми її забезпечення : матер. міжнарод. наук.-практ. кругл. столу (м. Харків, 17 трав. 2019 р.) / укладачі: Л. М. Демидова, К. А. Новікова, Н. В. Шульженко. Харків: Константа, 2019. С. 77–99.

5. Дудоров О. О., Коломоєць Т. О., Кушнір С. М., Макаренков О. Л. Загальнотеоретичні, адміністративно- та кримінально-правові основи концептуалізації антикорупційної реформи в Україні: колективна монографія. Запоріжжя, 2019. 476 с.